

Het geschokte vertrouwen

Waarom verliest ons gerecht zoveel aanzien?

Freddy Evers

Sinds '85 benoemd rechter aan de rechtbank van eerste aanleg en sinds '90 vrederechter

“Ne pensons pas que tout est dit et que l'on vient trop tard...” (La Bruyère)

Het gaat niet goed met de justitie. Advocaten, rechters en parketmagistraten leveren kritiek op elkaars prestaties of vooral op het zogeheten gebrek daaraan. In de media wordt de justitie afgeschilderd als een logge, archaïsche mastodont die machteloos staat tegenover spitsvondige, goed uitgeruste advocatenkantoren. En het publiek twijfelt openlijk aan de onpartijdigheid en de efficiëntie van het gerecht.

De tijd is dus meer dan rijp voor een maatschappelijk debat over de werking van het gerecht. Een rechtsstaat kan het zich niet veroorloven haar derde macht te laten verloederen. In regeringskringen is men zich daar terdege van bewust: de laatste regeringsverklaring noemt het gerecht 'de spiegel van de democratische werking van de maatschappij' en de minister van justitie erkent in zijn beleidsnota 'de verbetering van de rechtsbedeling' als één van zijn belangrijkste doelstellingen.

Er moeten echter een aantal voorwaarden vervuld zijn om het debat op een serene manier te kunnen voeren. Er doen onterechte verwijten de ronde, die het gevolg zijn van onbegrip of onwetendheid, die uit de wereld geholpen moeten worden. Dat neemt niet weg dat het gerecht op een kritische manier haar eigen werking onder de loep zal moeten nemen. Zelfgenoegzaamheid, hautaine afstandelijkheid en een manke deontologie kunnen de slechte werking en het belabberde imago van het gerechtelijke apparaat slechts versterken. Maar ook de wetgever heeft een niet te onderschatten verantwoordelijkheid. Hij moet

waken over de kwaliteit van de rechtsregels, die mede de kwaliteit van de rechtspraak bepalen. En hij moet het initiatief nemen in de reorganisatie van het gerecht.

Alle partijen moeten hun verantwoordelijkheid opnemen en een open dialoog aangaan. Alleen zo kan een hervorming tot stand komen die de justitie in staat stelt haar maatschappelijke opdracht naar behoren te vervullen.

Wat loopt er zoal fout?

Er zijn verschillende oorzaken voor de malaise bij het gerecht. Om te beginnen zijn er een aantal externe oorzaken, waar het personeel van de griffies en de parketten, de leden van het openbaar ministerie, de rechters en de advocaten weinig of niets kunnen aan verhelpen. Zij kunnen de problemen enkel signaleren in de hoop dat de politieke wereld zijn verantwoordelijkheid opneemt.

Vooreerst zijn er een reeks puur materiële noden die de arbeidsvreugde drukken. De infrastructuur is erbarmelijk. In vele gevallen zouden de gebouwen geen ARAB- of brandweerinspectie doorstaan. Het gebrek aan lokalen, zowel werkruimte als zittingszalen, is al even nijpend. De spreiding van gebouwen over de stad en zelfs over het arrondissement doet de balie enorm veel tijd verliezen en bezorgt ook de rechtbanken 'time-outs' die beter besteed kunnen worden. Territoriale centralisering zou een rationelere organisatie mogelijk maken.

De bureautica werd op een amateuristische,

ongecoördineerde en segmentaire manier ingevoerd, tegen geforceerde prijzen en met een gebrekkige opleiding voor het personeel. Er is geen globaal informaticabeleid waaraan de keuze van software en hardware voldoet. Dat leidt tot een ongelooflijke energieverpilling: als een zaak in hoger beroep komt bijvoorbeeld, moeten alle gegevens opnieuw worden ingetikt. Nochtans werden tientallen miljoenen uitgegeven aan studies en enquêtes die vervolgens gewoon terzijde werden geschoven. Klaarblijkelijk weet men op het departement niet hoe rechtbanken en griffie-diensten functioneren.

De dagelijkse werkingsmiddelen zijn gerantsoeneerd. Er is soms geen geld om voldoende papier en andere bureaubenodigdheden aan te kopen. De magistraten beschikken nauwelijks over eigen wetboeken. Bibliotheken worden amateuristisch gerund. Juridische databanken, die inmiddels op ieder respectabel advocatenkantoor draaien, zijn niet beschikbaar.

De verantwoordelijkheid van de wetgever

Naast die louter materiële beslommeringen zijn er problemen van een hogere orde. Ook die wil ik even op een rijtje zetten.

Onze ingewikkelde samenleving vergt veel reglementering, wil de economisch sterke en zich daardoor vrij voelende burger de minder vermogende medemens niet diens laatste vrijheid ontfutselen. Ook de normvervaging van de samenleving vraagt om een explicietere regelgeving. De manier waarop de wetgever daarop inspeelt, laat echter veel te wensen over. De wetgever sleutelt vaak op een fragmentaire manier aan bestaande wetteksten, zodat die teksten hun coherentie verliezen. Niet zelden worden daarbij fundamentele beginselen opzijgeschoven en ondergeschikt gemaakt aan een onmiddellijk (demagogisch) resultaat op korte termijn. De wetgeving wordt zo een onontwarbaar kluwen.

De wetgever moet daar verandering in brengen. Hij moet de verspreide teksten beter coördineren en zorgen dat verouderde wetgeving bijgewerkt of weggesnoeid wordt. Wetteksten moeten bovendien leesbaar en samenhangend zijn. Steeds vaker verschijnen na de uitvaardiging van wetten errata. Vaak ook blijven er allerlei taalkundige

onzuiverheden achter in de teksten, of duiken verschillen op tussen de Nederlandse en Franse versie van eenzelfde wettekst. Nog erger is dat wetteksten soms niet uitdrukken wat de wetgever eigenlijk bedoelt, als men de voorbereidende werken erop naleest. Dat geeft niet zelden aanleiding tot conflicten en interpretatieproblemen. Een betere tekstredactie zou dat ongetwijfeld voorkomen.

Niet alle toepassingsmoeilijkheden van een nieuwe wet kunnen echter voorzien worden. In een aantal gevallen zou het inbouwen van een evaluatieperiode daarom zinvol zijn. Na die periode kan de wettekst dan worden bijgeschaafd. Voorbeelden van recente wetten waar dat heel nuttig zou geweest zijn, zijn de belabberde woninghuurwet en het vernieuwde civiele procesrecht. Het zou ook goed zijn ingrijpende ontwerp teksten vooraf publiekelijk ter discussie te leggen. De positieve ervaring met het werk van de commissies Bocken en Franchimont bewijst dat.

Al deze problemen tonen aan dat ook de wetgever een verpletterende verantwoordelijkheid heeft voor de filevorming aan de rechtbanken. Door de slechte kwaliteit van de wetgeving brengt de wetgever ook een eerlijke rechtsbedeling in het gedrang. Hiaten in de wetgeving zijn immers het jachtterrein van wie zich de beste advocaten kan veroorloven.

De justitie is dringend aan reorganisatie toe. Zij moet over meer middelen kunnen beschikken en zij moet een functionele structuur krijgen. Dat is in de eerste plaats een politieke verantwoordelijkheid, maar het lijkt me wel de plicht van alle betrokken beroepsgroepen om daaraan bevruchtend mee te werken. Ik gooi daarom zelf enkele voorstellen in het midden, die een oplossing kunnen bieden voor een aantal problemen.

Onevenwichten

Een eerste probleem zijn de onevenwichten in bezetting en werklast. Kleine rechtbanken geraken verlamd door de EVRM-voorschriften in strafzaken, ze geraken snel ontwricht door afwezigheden of andere oorzaken. Magistraten van kleine rechtbanken kunnen zich niet specialiseren in bepaalde materies om zo opzoekingswerk uit te sparen, zelfs al is dat tijdelijk. De werklast

is bovendien ongelijk verdeeld. Sinds de oprichting van de zogenaamde politierechtbanken is dat nog verergerd. Sommige vrederechters krijgen bijna geen nieuwe zaken meer binnen, omdat zij in hoofdzaak verkeersgeschillen te behandelen hadden. De vrederechters daar zitten op werk te wachten. Elders is er dan weer werk te veel en moeten toegevoegde vrederechters benoemd worden.

Om daar een mouw aan te passen moet de gebiedsafbakening van de onderscheiden rechtsmachten volledig herzien worden. De corpsen moeten voldoende groot zijn, opdat ze op een vergelijkbare wijze kunnen worden georganiseerd. Alleen dan wordt een rationeel beheer mogelijk, zowel voor de rechtspraak als voor de administratieve ondersteuning. Een tweetal gerechtelijke arrondissementen per provincie zou ruimschoots moeten volstaan. Het is verder het overwegen waard het oorspronkelijke idee van Koninklijk Commissaris voor de gerechtelijke hervormingen Van Reepinghen terug op te nemen. Hij opteerde voor één arrondissementele rechtbank per arrondissement, waar ook de rechtbank van koophandel en de arbeidsrechtbank in geïntegreerd zouden zijn. Dat zou een evenwichtiger werkverdeling mogelijk maken, volgens de theorie van de communicerende vaten. Het zou bovendien de huidige energieverslindende bevoegdheidsgeschillen grotendeels uitsluiten. Binnen één rechtbank kan een zaak immers vrij eenvoudig naar een andere kamer worden verwezen, terwijl thans een tijdrovende verwijzingsprocedure moet gevolgd worden.

Ten slotte moet paal en perk gesteld worden aan de laakbare 'forum shopping', waarbij firma's de rechter kiezen die hen het best uitkomt.

Achterstand

Een tweede probleem is de toevloed van zaken, die verantwoordelijk is voor een deel van de gerechtelijke achterstand. Sinds de jaren vijftig is het aantal nieuwe zaken verdrievoudigd. De hogere beroepen volgen die trend. In diezelfde periode is het aantal magistraten slechts met 1/3 toegenomen, vooral parketmagistraten. Voor de achterstand die daardoor is ontstaan, moet nu dringend een oplossing gevonden worden.

De omvang van die achterstand mag zeker niet worden overroepen. Er zijn tientallen duizenden zaken die eigenlijk bezwaarlijk 'hangende zaken' kunnen worden genoemd en die beter naar het dood archief zouden worden verwezen. De achterstand mag enkel berekend worden op die zaken die door de gedingvoerende partijen 'in staat' gesteld zijn om aan de beoordeling van de rechter voorgelegd te worden en waarvoor niet binnen een redelijke termijn van enkele maanden een pleitdatum én een vonnis kunnen bekomen worden. Dat neemt niet weg dat er een immens probleem op een oplossing wacht, dat niet op te lossen is zolang het aantal nieuwe zaken het aantal afgewerkte zaken overtreft. Daarom moet de toevloed van zaken dringend worden ingedijkt. Ik heb daar een aantal voorstellen voor.

Om te beginnen zijn er de talloze invorderingen. Daarvan eindigen er in de praktijk zeer veel met een verstekvonnis. Men zou voor die invorderingen de eenvoudige en goedkopere 'summiere rechtspleging om betaling te bevelen' kunnen veralgemenen, met de mogelijkheid voor de verweerder om de zaak op diens eenvoudig verzoek langs de normale weg tegensprekelijk te laten voortzetten. Voor het overige is er weinig verschil tussen een beslissing in het kader van de bestaande summiere rechtspleging en een verstekvonnis: tegen beide is verzet mogelijk. Alleen is bij de eerste nog schriftelijke reactie mogelijk én blijven de kosten lager.

Ten tweede moet er een rem gezet worden op de mogelijkheid om onbelemmerd te procederen zonder eerst een inspanning te leveren om het geschil in der minne te beëindigen. De ervaring van vrederechters is dat verzoeningspogingen en persoonlijke verschijningen veelal een verder geding voorkomen. Die werkwijze moet daarom veralgemeend worden. Tegelijk moeten alternatieve vormen van geschillenregeling worden uitgewerkt voor een aantal materies als consumentenrecht of woninghuur. Daarvoor moeten gespecialiseerde geschillencommissies opgericht worden, die alle op dezelfde leest worden geschoeid, zodat er eenheid van werkwijze is. Die commissies zouden geïntegreerd kunnen worden in het procesverloop. Bij gebrek aan verzoening

zou zo'n commissie een gemotiveerde oplossing kunnen suggereren. In geval van niet-aanvaarding, zouden de partijen 'in beroep' kunnen gaan bij de rechter, die dan in laatste aanleg beslist.

De geschillencommissies zouden de appelrechters zo ten dele ontlasten. Ook een herwaardering van de minnelijke schikking zou de toevloed van gerechtszaken kunnen indijken. Maar daarnaast zijn andere maatregelen nodig om de toevloed van zaken in hoger beroep te stoppen. Een van de mogelijkheden om de toegang tot het hoger beroep te verengen is de partijen ertoe te verplichten het geding in eerste aanleg grondig en voluit te voeren. In hoger beroep zouden dan enkel nog flagrante grieven in aanmerking komen, die limitatief vermeld worden in het inleidende verzoekschrift. Thans is het hoger beroep veelal gewoon een tweede kans zonder echte gronden, 'same player shoots again'. Niet zelden wordt voor de appelrechters een ogenschijnlijk totaal ander geschil gevoerd, met een andere argumentatie en met in eerste aanleg achtergehouden stukken. De idee van filterkamers of verlof tot hoger beroep is het overdenken waard. Het is in elk geval een beter idee dan het verhogen van de drempel. Om beroep te kunnen aantekenen moet het thans gaan om geschillen boven de 75.000 fr of 100.000 fr, al naargelang het de vrederechter of de rechtbank van eerste aanleg betreft. Het verhogen van die drempel is echter een asociale oplossing. Het zou immers betekenen dat "les demandes des pauvres" nog altijd "de pauvres demandes" zijn.

Dat veel te veel zaken in hoger beroep gaan heeft nog een andere oorzaak: het vertrouwen dat in de 'eerste rechter' wordt gesteld. Door de zucht naar bevordering (en de bijbehorende wedeverhoging) verandert de samenstelling van de rechtbanken van eerste aanleg voortdurend. Er is bij die rechtbanken onvoldoende ingroei, opbouw van ervaring in beperktere materies. De vlakke loopbaan zou daarvoor een oplossing kunnen bieden.

Er doen ook andere suggesties de ronde. Sommigen willen bij wijze van goedkope remedie het tempo van de rechters opdrijven, bijvoorbeeld door de invoering van het recente artikel 755 van het Gerechtelijk Wetboek. Door dat artikel kun-

nen de partijen zonder aanvraag hun dossiers ter beoordeling op de griffie deponeren. Een dergelijke lineaire ingreep wordt een wurggreep voor de velen die nu al hun deel van het karwei klaren. Er zijn er ook die suggereren om op het niveau van de hoven van beroep de achterstand af te zonderen en toe te vertrouwen aan plaatsvervangende raadsheren (advocaten). Die zouden in een tijdspanne van enkele jaren de achterstand moeten wegwerken. De minister van justitie is die suggestie gunstig gezind. Toch is het een volkomen onaanvaardbaar voorstel, om praktische en principiële redenen. Het zou zelfverkrachting zijn van de wetgever, die met de wet op de werving en de opleiding van magistraten (wet van 06.07.91) strenge criteria invoerde voor wie recht wil spreken, maar thans geneigd lijkt advocaten zomaar arresten te laten schrijven. Het maakt ook de burger, die het nu al lastig heeft om het juiste onderscheid te maken tussen advocaat, rechter en openbaar ministerie, wantrouwig, en terecht [1].

De balie

Naast de wetgever is de balie één van de protagonisten in het gerechtelijk drama. Als intellectuele prothese van de rechtzoekende heeft zij een belangrijke taak in het goed functioneren van de justitie. De advocaten nemen die taak niet altijd ter harte.

In civiele zaken spelen zij niet allemaal hun rol van eerste rechter. Economische motieven zijn hieraan niet vreemd. Het voorleggen van de zaak aan de rechter is een automatisme geworden, in plaats van een ultieme stap. Rechtsmachten op alle niveaus raken overspoeld met vaak futiele geschillen, die mits wat goede raad, gezond verstand en overleg meestal best te voorkomen zijn. Zo is de balie mede-oorzaak van de overconsumptie.

Zij zou ook oor en oog moeten leren hebben voor problemen waarvan zijzelf de weerslag niet vermoedt, en die mede een efficiënte rechtspraak belemmeren. Rechters sakkeren dikwijls over de manier waarop de dossiers worden behandeld en voorgesteld. Een goed samengesteld, hanteerbaar dossier met stavingsstukken laat ongetwijfeld een snellere beoordeling toe. In de praktijk moeten

de rechters veel te vaak zelf puzzelwerk verrichten. Ook het ongeremd concluderen, vaak uit vrees niet het laatste woord te hebben, moet worden ingedijkt. Advocaten die verder gaan dan de wettelijk voorziene repliek en dupliek, zouden ertoe moeten verplicht worden een volwaardige syntheseconclusie op te stellen. Dat zou veel tijd besparen bij het zoeken naar de uiteindelijke vordering, die in de loop van het geding nogal eens op onduidelijke wijze evolueert. Omdat het een systematischer argumentatie vergt, zou het wellicht ook het pleiten kunnen reduceren tot het verschaffen van (de door de rechter gewenste) toelichting. In het algemeen moeten vorderingen overigens preciezer en correcter geformuleerd worden.

Advocaten gaan ook al eens over de schreef als zij ten aanzien van de cliënt een uitspraak van de rechtbank verantwoorden. Het gebeurt dat een slechte afloop het gevolg is van een slechte aanpak van het dossier. Advocaten hebben dan wel eens de neiging alle zonden op de rechter te laden. Dat is een laakbare praktijk, zelfs al zijn rechters natuurlijk niet onfeilbaar. Erger nog is dat sommige advocaten hun cliënt afrekeningen toesturen die niet conform de uitspraak zijn. Het gaat hier zeker niet enkel over de bestemming van de rechtsplegingsvergoedingen die niet aan de cliënt verrekend worden. Sinds jaren al stel ik daarom voor dat de griffie niet enkel aan advocaten, maar ook aan de partijen zelf (die nu voor het ontvangen van een kopie afhankelijk zijn van de goodwill van hun raadsman) ter informatie en controle een kopie van het vonnis zou toesturen. Ook in strafzaken moeten de betrokkenen in het proces een kopie van het vonnis krijgen, wat nu niet het geval is.

In het algemeen komt het me voor dat de waarheidsplicht van de advocaat meer moet beklemtoond worden. De advocaat die zich tot leugens leent, misbruikt het recht én het gerecht. In de justitie zou iedere scheve schaats, van wie ook, moeten gesanctioneerd worden. Men moet beseffen dat de misstappen van enkelen volstaan om een hele beroepsgroep neer te halen. De Raden van de orde van advocaten zouden krachtadiger moeten toezien op de naleving en de formulering van hun deontologische regels.

De rechters en de griffie

Ten slotte is er de rol van de rechters en van hen die de rechterhand van de rechters behoren te zijn, de griffiers. Ik vermeldde al dat op de magistratuur een zware verantwoordelijkheid rust voor de interne chaos. Ik wil hier echter nader ingaan op een aspect van het vertrouwensproces dat volgens mij fundamenteel is, maar dat in gerechtelijke kringen volkomen uit het oog verloren wordt, terwijl er ten aanzien van politici terecht aandacht aan besteed wordt. Magistraten moeten naast enige intellectuele bagage, waarvoor de basis aan de universiteit moet zijn gelegd, naast enige intellectuele nieuwsgierigheid, die bevredigd moet worden door bijscholing, ook gezond verstand hebben. Zij moeten bovendien de nodige inzet en werklust hebben om hun maatschappelijke opdracht te vervullen. Maar dat rendement moet naast kwaliteit ook een ethische dimensie hebben. Het vertrouwen in het gerecht steunt in essentie op de zichtbare onpartijdigheid en onafhankelijkheid (art.6, EVRM).

In een tijd waarin de politieke klasse die de beide andere staatsmachten bevolkt met de vinger wordt gewezen vanwege allerhande vermeend of echt gesjoemel, een tijd waarin de indruk bestaat dat alles kan gearrangeerd worden, dreigt ook de laatste strohalm waaraan de gemeenschap zich vastklampt om haar rechten en vrijheden gevrijwaard te weten, te breken, tot groot jolijt van uiterst rechts.

Zijn alle rechters onpartijdig en onafhankelijk? Zelfs als dat het geval is, is het nog de vraag of zij ook die indruk geven. De werkelijkheid is ongetwijfeld minder vertroebeld dan bepaalde geruchten willen doen voorkomen, maar niets breidt zich gemakkelijker uit dan halve waarheden. Daarom zouden sommige advocaten zich ervan moeten onthouden tegenover hun cliënt de afloop van een zaak te wijten aan het feit dat de tegenpartij of diens raadsman de rechter goed kent, of van dezelfde partij of vereniging is. Ook de pers moet dat soort insinuaties achterwege laten. In het overgrote deel van de gevallen is het immers louter stemmingmakerij. Tegelijk moet iedere magistraat erover waken dat er geen zweem van partijdigheid wordt gewekt. Laten we wel wezen: in een mentaliteit van 'ons kent ons',

uit misplaatste vriendelijkheid of laffe toegeeflijkheid, verlenen magistraten al eens een gewillig oor aan een kennis, van een vriend of zelfs aan een andere magistraat, die terloops vermeldt dat zaak X voorligt of vraagt of een zaak niet sneller kan opgeroepen worden. De stille wenken waarin hoop op voorspraak vervat is, iedere inmenging, hoe zacht ook, zijn volkomen afkeurenswaardig. Zij doen immers vermoeden dat de initiatiefnemer zich niet kansloos acht met zijn tussenkomst. Hiermee heb ik niet gezegd dat er altijd gevolg gegeven wordt aan dergelijke verzoeken. Wel dat men voorbijgaat aan de intussen bekende regel: 'Justice not only has to be done. It also has to be seen to be done'. Men besef niet voldoende dat zelfs relatief onschuldige gunsten de reputatie aantasten, omdat ze de opening zijn naar niet integer gedrag en bij het publiek de indruk wekken dat alles kan. Meteen is dan de primaire vereiste voor een betrouwenswaardige rechtspraak, nl. de onpartijdigheid, te grabbel gegoooid.

In de rechtsgebouwen moet men er zich van bewust zijn dat men in een samenleving waarin recht voorrecht kan of zelfs maar lijkt te worden, niet veel burgerzin meer kan eisen van de leden van die samenleving. Zelfs schuchtere commissarissen allerhande moeten daarom krachtadig afgescheept worden en iedere poging tot beïnvloeding zou de deur of de telefoon moeten doen dichtslaan. Magistraten, maar ook het griffiepersoneel, moeten een veel striktere deontologische zelfdiscipline aan de dag leggen en veel strakker de hand houden aan beginselen en spelregels. Wie geen voedsel wil geven aan verwijten van klassejustitie, moet bijvoorbeeld vermijden een geneesheer of een notaris, om maar deze voorbeelden te noemen, in een zaak waarin zij gewoon partij zijn, met hun titel aan te spreken, alsof zij iets méér gelijk zijn dan de anderen. Ook het gefezel aan 'de toeg' van de rechter, als het gaat om één of andere zogenaamde burger boven alle verdenking, is een misgroeiing waarmee komaf gemaakt moet worden.

Ook de stijl waarmee de rechtzoekende wordt benaderd, laat wel eens te wensen over. In het algemeen geldt voor griffiers én rechters dat zij de rechtzoekende zakelijk en hoffelijk moeten te

woord staan. De justitie is een openbare dienst ten bate van de gemeenschap, niets meer, maar zeker niets minder. Daarom ook mogen brieven van rechtzoekenden nooit onbeantwoord blijven. Aan dat soort onbeschoftheden heeft de justitie haar klantvriendelijk imago te danken. Daarom ook zou een onthaaldienst of tenminste een correcte bewegwijzering op zijn plaats zijn in wat men ten onrechte 'paleizen' van justitie noemt en waar de rechtzoekende zich veeleer in een labyrint waant. Misschien kan een ethische gedragscode een heilzaam effect hebben op de wegzakende bedrijfscultuur bij het gerecht. Het herstel van het vertrouwen in de instellingen en in justitie in het bijzonder hangt er grotendeels van af.

Controle en verantwoording

De grondwettelijke onafhankelijkheid mag geen dekmantel zijn waarachter de magistratuur zich verschuilt om iedere controle op haar werking af te wenden. Rechters zijn onaantastbaar in hun beslissingen, maar zij zijn wel verantwoording verschuldigd over hun produktiviteit. Diegenen die hun job niet naar behoren uitoefenen, ondermijnen de goede gang van zaken. Vele corpsoversten, maar ook de parketten, die moeten toezien op de goede werking van de justitie, schieten ernstig tekort. Van een corpsoverste in het algemeen mag worden verwacht dat hij zicht heeft op de werking van zijn corps en dat hij diegenen die te weinig presteren onder druk zet, diegenen die structureel overbelast zijn ontlast en diegenen die een te grote achterstand opbouwen omdat zij op een niet rationele wijze tewerk gaan enige begeleiding geeft. De wettelijk voorziene jaarlijkse algemene vergaderingen mogen geen formaliteit blijven. Zij moeten nuttige overleginstrumenten worden, zodat de krachten optimaal kunnen worden ingezet. Een degelijk toezicht en overleg tast geenszins de onafhankelijkheid aan, wel integendeel. Wie dat denkt, vergeet dat de wanprestaties van enkelen de reputatie van allen aantasten. Zijn er dan zovelen die toezicht vrezen?

Overigens wordt de rechterlijke macht verleend door de Natie. Die wordt op haar beurt vertegenwoordigd door het parlement, dat derhalve controlerecht heeft. Dat is één van de fun-

damenten van de rechtsstaat. Ook over een ander grondbeginsel zou trouwens eens genuanceerd moeten nagedacht worden, namelijk over de openbaarheid van de rechtzittingen en het openbaar uitspreken van vonnissen in civiele zaken. Telkens worden hier onwettelijkheden begaan, want wie leest nog integrale vonnissen voor? Buitenlandse voorbeelden tonen aan dat procedures schriftelijk perfect verlopen, zonder dat dit de rechtspraak of de rechten van partijen aantast. Het werkt bovendien tijdsbesparend voor advocaten én rechters, en het sluit niet uit dat men kan vragen om nadere toelichting over de zaak. De openbaarheid zou evengoed, en misschien zelfs beter, gediend zijn met een algemeen inzagerecht in de zittingsrollen en in de vonnissen en arresten.

Het imago van de justitie lijdt ook onder de slechte leesbaarheid van vele vonnissen. Juridische constructies in mensentaal omzetten is niet eenvoudig, maar het 'magistratees' dat velen hanteren is niet bepaald verhelderend voor de burger, om wie het uiteindelijk toch te doen is. Helderdheid, correct taalgebruik en een overzichtelijke tekstredactie zijn onontbeerlijk.

Ook bij de griffie zijn er problemen. Vooral de personeelsselectie is een politieke klucht. Men werft een kinderverzorgster aan als één van de meer dan duizend contractuelen en verbaast zich erover dat zij niet overweg kan met informatica. Van een basisopleiding is trouwens nauwelijks sprake. De griffiers zouden meer bij het (voorbereidende) werk van de rechter moeten worden betrokken en daartoe moeten worden opgeleid. Daarom is er nood aan een para-juridische studierichting. De kwaliteit van het personeel van advocaten-, notaris- en deurwaarderspraktijken en vooral van de justitie zou er wel bij varen.

Er is ongetwijfeld ook nood aan een goede functieomschrijving voor het administratief personeel, met een periodieke bespreking van de taakuitvoering, zodat het personeel zich betrokken voelt bij het werk en zich kan aanpassen aan de wijzigende noden.

Voor de griffiers, net als voor voor de rechters trouwens, zouden verder 'inspring-teams' moeten gecreëerd worden om vacatures of zwangerschapsverloven onvervuld op te vullen

en overbelasting te verlichten. Ook hier schuilt immers een oorzaak van de achterstand.

Besluit

Tot zover het weinig opbeurende, niet limitatieve overzicht van de problemen, gekoppeld aan enkele persoonlijke suggesties. Een globale gecoördineerde remediëring is volgens mij alleen mogelijk als er een gemengde audit wordt uitgevoerd om alle zwakheden van het huidige systeem in kaart te brengen [2]. De minister van justitie acht dat vooralsnog niet aangewezen onder het mom dat de problemen gekend zijn.

Wellicht zijn de ergste wantoestanden lokaliseerbaar en met disciplinaire maatregelen uit te roeien. Voordien kon dat echter evengoed, en toch is het nooit gebeurd. Misschien kan de minister alle actoren mobiliseren. Zijn welgemeende 'pact voor de justitie' geeft zijn goede bedoelingen aan. Toch wordt daarmee niets structureel aangepakt. En dat laat niet veel goeds vermoeden voor de toekomst. Het is immers niet genoeg te beseffen dat het onkruid moet gewied worden; men moet ook bepalen wat en op welk tijdstip men wil oogsten, om te kunnen bepalen wat moet geplant worden.

Tegelijk komt het me voor dat de justitie nood heeft aan een degelijke ombudsdienst waar klachten worden gecentraliseerd én opgevolgd. Wie nu klachten heeft, kan nergens heen of krijgt nauwelijks gehoor. De burger verdwaalt en de medewerkers van de justitie botsen al te vaak op een hiërarchische muur. Zo blijft alles bij het oude. Een dergelijke klachtenbank ten dienste van de procespartijen én de diverse actoren zou mogelijkerwijs een inventaris van de knelpunten opleveren.

De justitie moet ook beter naar buiten komen. Ik verwijs daarvoor naar het colloquium *Pers en Justitie* dat eind 1995 plaatshad in de senaat. Daaruit is ondermeer gebleken dat de justitie nood heeft aan bekwame woordvoerders om de pers te woord te staan - zowel voor zetel als parket - en aan informatiecampagnes om de burgers degelijk te informeren over haar werking en over zaken die de publieke opinie beroeren. Dit is absoluut nodig om het vertrouwen te herwinnen.

Een 'goede rechtsbedeling' betekent dat de magistratuur en de haar omringende diensten alle burgers die op haar een beroep doen of die voor haar worden gebracht op een serene en onpartijdige en niet in het minst op een efficiënte manier behandelt, beschermt of vervolgt. Het is een maatstaf om te beoordelen in welke mate de magistratuur de democratische rechtsstaat dient. Er is echter een voortdurend conflict tussen maatschappelijk belang en eigenbelang. Wie gelooft dat een goede rechtsbedeling vanzelf tot stand komt, dwaalt. Ook aan de magistratuur zal een bepaald gedrag opgelegd moeten worden, want rekenen op de spontane goede bedoelingen van de diverse actoren is wellicht te hoog gegrepen.

De minister zal dus tot een andere mentaliteit moeten aansporen. Het 'pact voor de justitie' dat de minister van justitie voorstelt in zijn beleidsverklaring kan daartoe een aanzet zijn. Maar daarnaast zal een uitzonderlijk charisma nodig zijn en bijzonder veel diplomatie en luisterbereidheid tegenover de scepsis van een gedurende decennia vereenzaamde basis. Toch zou eenieder

die tot die basis behoort vanop zijn plaats creatief en taboedoorbrekend moeten opkomen voor een justitie die zich bewust is van haar opdracht, opdat ze door de samenleving ernstig zou worden genomen en zo haar grondwettelijke taak met verdiend aanzien zou kunnen vervullen.

Noten

In de nasleep van Zwarte Zondag en de zware kritiek aan het adres van de derde macht, werd Magistratuur & Maatschappij opgericht. M&M bestaat uit kritisch ingestelde magistraten die vinden dat de goede werking van de justitie, ter vrijwaring van een democratische rechtsstaat, ook de eigen verantwoordelijkheid van de magistratuur is. M&M vindt dat de finaliteit van de wetgeving getoetst moet worden aan de werkelijkheid, in dialoog met de andere staatsmachten. Conflictsituaties, zoals die voor de rechtbanken tot uiting komen, lenen zich daar bijzonder goed toe. Tezelfdertijd beklemtoont M&M de scheiding van de machten. Zij stelt uitdrukkelijk dat de magistratuur zich niet in te laten heeft met de maatschappelijke keuzes. Die komen enkel de wetgever toe.

[1] Zie het afwijzende standpunt van Magistratuur & Maatschappij in het memorandum aan de formateur, met in bijlage diverse standpunten t.a.v. het beleid in *Algemeen Juridisch Tijdschrift*, dossier nr. 10.

[2] Zie standpunt Magistratuur & Maatschappij, *ibidem*.